SNJB (Jain Gurukul's)
K.K.H. Abad Arts, S.M.G. Lodha Commerce & S.P.H. Jain Science College
Neminagar, Chandwad-423101, Dist.-Nashik, Maharashtra

Establishment
27/11/1928

(Affiliated to Savitribai Phule Pune University) Id. No.PU/NS/AC/015/1970
(02556) Off. 252125 Res.252126 Tel. Fax:02556-252125
• P. O. Box No.: 6 • E-mail : alccchandwad@yahoo.co.in
• Website : www.acschandwadcollege.com
DST-FIST Funded (2018-19) UGC-NSQF Courses (B.Voc. & CC)
Best College Award by Savitribai Phule Pune University (2015-16)

M.A./M.Sc. I Geography

Sr. No.	Document Name	Page No.
1	Syllabus Copy	02
2	Student List	03
3	Project Certificate	05

Semester II

Course: GGDP-131: Practical in Surveying

No. of Credits: 02No. of Periods: 30

Topic No.	Topic	Sub topics	Periods (3 hours)
1	Introduction to Surveying	i. Definitions and methods ii. Benchmarks iii. Spot heights iv. Reduced levels v. Interpolation and contouring	01
2	Dumpy/Auto level	i. Various components and common terms used in dumpy level survey ii. Collimation method and Rise and Fall method iii. Profile drawing and block contouring	02
3	Transit Theodolite	i. Various components and common terms used in Theodolite ii. Intersection method and Tachometric method	02
4	Total Station	i. Various components and common terms used in Total Station ii. Area and profile drawing	03
5	Field Visit	i. Dumpy level/Theodolite /Total Station Survey of a Beach, River Profiles and Slope	02

Reference books

- **AsisSarkar (2015):** Practical Geography, A Systematic Approach, Orient Black Swan
- **Duggal, S.K. (2013):** Surveying Vol. 2, McGraw Hill Publication, New York.
- **Kanetkar, T.P. and Kulkarni, S.V. (2010):** Surveying and Leveling Vol. II, Pune Vidyarthi Publication, Pune.
- **Maslov, AV., Gordeev, A.V. and Batrakov, Yu.G. (1984):** Geodetic surveying, Mir Publishers, Moscow.
- **Rangwala, S.C. (2011):** Surveying and Leveling, Charotar Publishing HousePvt. Ltd. Anand, (Gujarat), India.
- **Punmia, B.C., Jain A. and Jain A. (2011):** Surveying, Vol. II. and III, Laxmi Publication - New Delhi.

SNJB's KKHA Arts, SMGL Commerce & SPHJ
Science College, Chandwad- 423101

Educational Tour

M. A. / M.Sc. I & II GEOGRAPHY

Sr. no.	Name of Student	Class	Mob no.
1	Gorakh Mukane	M.A /M.Sc II	8390132673
2	Pravin Thakare	M.A /M.Sc II	8459422586
3	Gurudatt Pawar	M.A /M.Sc II	8275249504
4	Suraj wagh	M.A /M.Sc II	7448007201
5	Suryawanshi Shivdas	M.A /M.Sc II	7499361329
6	Krishna Ahire	M.A /M.Sc II	7887994151
7	Prashram Pansare	M.A /M.Sc II	9604661731
8	Pote Ashwini	M.A /M.Sc I	9011459193
9	Pawar Nikita	M.A /M.Sc I	9637008846
10	Jadhav Anjali	M.A /M.Sc I	9130948188
11	Tanpure Jyoti	M.A /M.Sc I	8637745830
12	Jadhav Ragini	M.A /M.Sc I	8308690625
13	Kumavat Sonali	M.A /M.Sc I	7083317701
14	Sonawane Bharat	M.A /M.Sc I	7620780303
15	Sonawane Rajesh	M.A /M.Sc I	7588080049
16	Shinde Pratima	M.A /M.Sc I	9422854655
17	Shradhha Suryawanshi	M.A /M.Sc I	8379960969
18	Jadhav Aaditya	M.A /M.Sc I	9767423983
19	Dr.Kudnar C.K	Teacher	9403083754
20	Mr.Shinde R.M	Teacher	9763683049
21	Mr. Sonawane P.D	Teacher	9762930563
22	Mr.Dugaje S.L	Teacher	9921557575
23	Smt. More madam	Lab. attendt	7767870114
24	Kunal salve	Lab att.	9834443539

भूगोल विभाग प्रमुख
आबड,लोढा,जैन महाविद्यालय
चांदवड जि.नाशिक.

Students Tour money Collection

Sr.No	Students name	class	Mobail No
1.	Pratibha mahale	T.Y.B.A	7057812832
2.	Rushikesh Shinde	T.Y.B.A	9359393369
3.	Rutik Nirbhavne	T.Y.B.A	8605147629
4.	Vaibhav Ahire	T.Y.B.A	8805098371
5.	Kalpesh nibalkar	T.Y.B.A	9096708349
6.	Nikhil Raundal	S.Y.B.A	8010193032
7.	Hrutuja Pawar	S.Y.B.A	9284337312
8.	Rutikn Wankhede	T.Y.B.A	8806480648
9.	Akshay Shravan Shinde	T.Y.B.A	8180014591
10.	Shilawat Dipak	T.Y.B.A	9529261370
11.	Pimpale Somnath	T.Y.B.A	9356870278
12.	Wagh Bhushan	T.Y.B.A	7219666727
13.	Pawar Nikita	T.Y.B.A	9049805978
14.	Bidgar Rani	T.Y.B.A	9322818799
15.	Bidgar Suvarna	T.Y.B.A	9146783510
16.	Bhoye Ganesh	S.Y.B.A	7499421887
17.	Godhade Pradip	S.Y.B.A	7620168498
18.	Godhade Chandrashekhar	S.Y.B.A	7620652482
19.	Batav Yogesh	S.Y.B.A	9579692453
20.	Jadhav Neha	S.Y.B.A	8010109548
21.	Khurasne Pooja	S.Y.B.A	7218292291
22.	Gholap Rutuja	S.Y.B.A	7498365984
23.	Bidgar Sanket	T.Y.B.A	8766505205
24.	Aher Priti	S.Y.B.A	8767057321
25.	Shinde pawan	S.Y.B.A	8806952532
26.	Shinde Rutika	S.Y.B.A	7666254899
27.	Jadhav Rahul	S.Y.B.A	9607253575
28.	Sonawane Rupali	S.Y.B.A	9322613323
29.	Suryawanshi Poonam	S.Y.B.A	7499052842
30.	Avhad Leena (pending)	T.Y.B.A	9420932604
31.	Handge Roshan	T.Y.B.A	9075109931
32.	Angare Kalyani	S.Y.B.A	8010761578
33.	Dhage Rupali (pending)	S.Y.B.A	9529048425
34.	Hingale Kanchan	S.Y.B.A	7219230980

भूगोल विभाग प्रमुख
आबड,लोढा,जैन महाविद्यालय
चांदवड जि.नाशिक.

ESTD - 1928

SNJB
INSTITUTES

कर्मवीर के.ह.आबडकला,श्रीमान मो.गी.लोढा वाणिज्य
श्रीमान पी.एच जैनविज्ञान महाविद्यालय चांदवड जि.नाशिक

शैक्षणिक सहल वृत्तांत 2021-22

विद्यार्थ्यांचे नाव :- प्रतिभा बाळू महाले

वर्ग :- T.Y.B.A

सीट नं

विषय शिक्षक

प्रा.सुभाष सोनवणे

विभाग प्रमुख

डॉ. सी.के.कुदनर

प्रमाणपत्र

श्री नेमीनाथ जैन ब्रम्हचर्याश्रम संचालित कर्मवीर केशवलालजी आबड कला श्रीमान मोतीलालजी लोढा वाणिज्य व श्रीमान हि. एच जैन विज्ञान महाविद्यालय चांदवड, चांदवड-४२३१०१

ESTD - 1928

SNJB

प्रामाणित करण्यात येते, की कुमार कुमारी प्रतिभा बाळू महाले शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये T Y B A या वर्गात असून याने/हिने अहमदनगर मधील भांडारदरा या क्षेत्रना भेट देऊन प्रकल्प तयार केला आहे.

सदर प्रकल्पाच्या मौखिक सादरीकरणासाठी दिनांक 15/3/2022 रोजी उपस्थित होते.

प्रकल्प मार्गदर्शक

प्रा. सुभाष सोनवणे

प्रा. रामदास शिंदे

प्रा. शरद दुग्जे

भूगोल विभाग प्रमुख

प्रा. डॉ. सी. के. कुदनर

अनुक्रमाणिका

अ . नं	तपशील	सही
०१	प्रस्तावना	
०२	नकाशा	
०३	स्थळ निवड	
०४	**भेट दिलेली स्थळे** 1) भंडारदरा 2) कोकण कडा 3) सांधण दरी 4) रांधा धबधबा 5) अमृतेश्वर मंदिर 6) टाकेद	
०५	भौगोलिक महत्व	
०६	ऋणनिर्देशक	
०७	समारोप	
०८	प्रमाणपत्र	

प्रस्तावना

पुणे विद्यापीठाच्या बीए भुगोल विषयासाठी असलेल्या क्रमानुसार क्षेत्रभेट देवुन प्रकल्प तयार करताना आम्हाला आनंद होत आहे . ऐतिहासिक काळा पासून एक संपन्न देश म्हणून भारताचे नाव जगातील दुरदुरच्या कोपऱ्यात पोहोचले होते. भारताचे स्थान पूर्व गोलार्धत मध्यवर्ती स्वरुपाचे आहे . आशिया खंड हा सर्व खंडामध्ये अधिक जास्त विस्तृत असुन त्यांच्या दक्षिण भागात आपल्या राष्ट्राचे स्थान आहे.

भुगोल विभाग अभ्यासक्रमात पर्यटनाला महत्त्व आहे. एकादी गोष्ट चार भीतीमध्ये शिकवण्या पेक्षा प्रतेयक्ष फिल्ड मध्ये नेऊन शिकवल तर विदयार्थ्यांना कायम लक्षात राहते. या उद्देशाने शाळा कॉलेज मधुन अभ्यास सहलीच आयोजन महत्त्वाचे आहे. अभ्यास क्रमा मधला भाग म्हणून विद्याथ्र्यानी शैक्षनिक सहल बंधन करायला हवे. कारण आजच्या मल्टी भिंडीया आणि आयटी युगामध्ये पुस्तकातील वर्णन प्रत्यक्ष डोळ्यांनी अनुभवायला पाहायला मिळाव तरच विदयार्थ्यांची आकालन शक्ती निर्माण वाढायला मदत होते.

2021 2022 या शैक्षणिक वर्षात आमची सहल अहमदनगर जिल्ह्यातील भंडारदरा या प्रसिदध पर्यटन स्थळी नेण्यात आली. हे ठिकान सहयाद्री पर्वत रांगेकडे आहे. या ठिकानाहुनच कोकण कडा, सांधन दरि, अमृतेश्वर या स्थळास जाता येते.

भौगोलिक दृष्ट्या सांधन दरी चे वेगळेच महत्त्व आहे. पावसाळ्यात बघण्यासाठी हे निसर्ग रम्य अद्भुत ठिकाण आहे. येथील पावसाळयातील तापमान 18 -20°C तसेच उन्हाळयातील तापमान 28-30° असते. वर्षभरात केव्हाही गेल्यास सहवासाचा आनंद घेता येतो. सहलीला जाताना आम्ही दिनाक 14 फेब्रुवारी 2022 रोजी सोमवारी पहाटे 5 वाजता आम्ही चांदवड येथून पिळगाव , नाशिक ,घोटी मार्ग , भंडादरा , अमृतेश्वर मंदिर , टाकेट या मार्गाने सहलीला गेलो .

सहली दरम्यान बघण्यात आलेली स्थळे भंडारदरा सांधन दरी रांधा धबधबा , अमृतेश्वर मंदिर , टाकेद या ठिकाणी गेल्यानंतर मनाला प्राचीन कलेचा अभ्यास झाला . मन एका वेगळ्याच जगात हरवल्या प्रमाणे वाटतें..

स्थळ निवड

प्राचीन काळापासून मानव भ्रमंती करत असलेला दिसून येतो. बदलत्या काळाप्रमाणे त्यांच्या फिरण्याचे संदर्भ बदलू लागते. शैक्षणिक, धार्मिक, सांस्कृतीक आर्थिक अशा अनेक कारणाने मानव पर्यटन करू लागता. नैसनिक सौंदर्यस्थळे, ऐतिहासिक वास्तु, शिल्पे, स्मारके , धार्मिक स्थळे आरोग्यदायक हवामान असे अनेक घटक मानवाला आकर्षित करत असतात.

पर्यटनामुळे पर्यटकाचा स्थानिक लोकाशी संबंध येतो. त्यातून त्याच्या आचार विचारांची देवाण-घेवाण होते व या लोकांचा पर्यटकाचा प्रभाव स्थानिक लोकांवर पडत्यामुळे स्थानिक लोक आपल्या जीवनपद्धतीत बदल करून आपले राहणीमान उचावण्याचा प्रयत्न करतात.

आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतीक, पर्यावरणीय अशा ठिकाणी पर्यटनाचा परिणाम होत आहे. तेथील संस्कृती पंरपरा व त्या ठिकाणाचे भौगालिक महत्व जाणून घेण्यासाठी आम्ही शैक्षणीक सहलीसाठी " भंडारदरा " हे ठिकाण निवडले.

भंडारदरा येथीत भौगालिक व ऐतिहासिक महत्व आणि त्या ठिकाणची माहिती मिळवण्यासाठी कोकण कडा , सांधण दरी, रांधा धबधबा, अमृतेश्वर मंदिर, टाकेद या सारखे महत्वाचे स्थळे आहेत. म्हणून पर्यटनासाठी भंडारदरा हे शहर प्रसिद्ध असून ते ऐतिहासिक देखील आहे.

भेट दिलेली स्थळे:

१) भंडारदरा धरण

भंडारदरा धरण येथे विदयार्थीन समवेत विभाग प्रमुख डॉ. सी. के. कुद नर, प्रा. सोनवणे सर,मोरे मॅडम व प्रा.शिंदे सर

०१) भंडारदरा..

भंडारदरा हे महाराष्ट्र राज्यातील अहमदनगर जिल्ह्याच्या अकोले तालुक्यात आहे . भंडारदरा हे नाशिकपासून 70 कि.मी वर असणारे निसर्गरम्य ठिकाण आहे प्रवरा नदीवर भांडारदरा कळसूबाई व बालेश्र्वर या दोन टेकड्या दरम्यान विल्सन हे धरण बांधले असून तेच भंडारदरा धरण म्हणून ओळखले जाते.धरणाच्या जलाशय ' आर्थर सरोवर ' असे नाव देण्यात आले आहे .

धरणाचे बांधकाम १९१० मध्ये सुरू होऊन १९२६ मध्ये पुर्ण झाले. धरणाची लांबी ४८७.८० मी व उंची ८२.२९मी असून पाणी साठविण्याची क्षमता ३१२७ लक्ष घ मी आहे. हे धरण आशिया खंडातील सर्वात जुने धरण आहे .ते समुद्रसपाटीपासून 750 मी उंची वर आहे . धरणाचे परीक्षेत्र १२१.७०चै.की.मी व पर्जन्य ३००० मी ली मीटर आहे. भंडारदरा धरण आणि रंधा धबधबा हे पर्यटकांचे येथील मुख्य आकर्षणचे केंद्र बिंदू आहे.

भंडारदरा धरणाचे भौगोलिक अक्षांश १९°' ३१'4 "उत्तर: ७३°४"५" पूर्व असे आहे. या धरणाचा मुख्य .उद्देश जलविद्युत न निर्मिती आहे. तसेच या धरणाजवळ रतनगड किल्ला, अगस्ती ऋषी

आश्रम, सांधण व्हॅली रंधा फॉल असे काही आकर्षक ठिकाणे आहेत .भंडारदरा धरणाच्या भिंती लगत असून खूपच रमणीय व सुंदर दुश्य असा छत्री धबधबा आहे. रंधा फॉल भांडारदरा धरणापासून अवघ्या ११ की . मी अंतरावर आहे तेथे ४५ मी वरून खाली पाणी पडते.तसेच भांडार दर्यापासून बोटीने ८ कीलो मीटर लांब अमृतेश्वर मंदिर हे हेमाडपंथी शंकराचे शिल्पं कलाकृती मंदिर असून १२०० वर्ष पूर्वीचे जुने मंदिर आहे.

धरणाचे संपूर्ण वैशिष्ट्य म्हणजे त्याचे काम हे दगडाने करण्यात आले आहे.एक अतिशय वेगाने लोकप्रिय होत चाललेले पर्यटनस्थळ असुन दरवर्षी विविध ठिकाणावुन येथे भेट देणाराची संख्या वाढत आहे .बॉलीवुडमधील अनेक दिग्दर्शकाचे हे आवडते स्थान असुन कित्येक प्रसिद्ध हिंदी / मराठी चित्रपटाचे चित्रीकरण याच परिसरात झालेले आहे.

०२) कोकणकडा

कोकणकडा

हरिश्चंद्र गड याचे सर्वांत मोठे आकर्षण म्हणजे येथील कोकणकडा. ३००० फुटांपेक्षाही उंच असा हा कडा महाराष्ट्रातील सर्वांत उंच कडा आहे. हा कडा रोमन लिपीतील यू **'U'** या अक्षराच्या आकाराचा आहे. हा इतर कड्यांसारखा ९० अंशात नसून बाह्य गोल आकाराचा आहे. समोरून बघितला तर नागाच्या फण्यासारखा दिसतो.

कोकण कडा येथे भूगोल विभाग प्रमुख डॉ. सी. के.कुदनर व प्रा. शिंदे सर, प्रा. दूग्जे सर ,
प्रा.सोनवणे सर आणि मोरे मॅडम

कोकणकडा म्हणजे हरिश्चंद्रगडावरील सर्वात मोठे आकर्षण. कोकणकडा म्हणजे गिर्यारोहकांना आकर्षणाचे स्थान. अर्ध्या किलोमीटर परिघाचा, वाटीसारखा अर्धगोल आकाराचा काळा भिन्न रौद्रभीषण कोकणकडा हा एकमेव अद्वितीय असावा. कड्याची सरळधार १७०० फूटा भरेल. पायथ्यापासून कड्याची उंची साधारणतः ४५०० फूट भरते. संध्याकाळच्या वेळी सूर्यास्ताचा नयनरम्य सोहळा या कड्यावरून पहाण्यात जो आनंद आहे तो अवर्णनीयच आहे.

गडावर चहापाण्याची व जेवणाची सोय होते. पावसाळ्यात मात्र या गडाचे सौंदर्य काही औरच असते. विविधता या गडाएवढी इतरत्र कुठेही आढळणार नाही. करवंद, कारावीच्या जाळी, धायटी, उक्षी, मदवेल, कुडा, पांगळी, हेकळ, पानफुटी, गारवेल इत्यादी वनस्पती येथे आढळतात. या भागातील प्राणीवैभव मात्र शिकाऱ्यामुळे बरेच कमी झाले आहे. तरीही कोल्हे, तरस, रानडुकरे, बिबळ्या, ससे, भेकर, रानमांजरे इत्यादी प्राणी आढळतात. गडाचे सर्वोच्च शिखर तारामतीवरून नाणेघाट, जीवधन, रतनगड, कात्राबाईची खिंड, आजोबाचा डोंगर, कळसूबाई, अलंग, मदन, कुलंग, भैरवगड, हडसर आणि चावंड हा परिसर दिसतो. अशा तऱ्हेने अप्रतिम निसर्गसौंदर्याने नटलेला हरिश्चंद्रगड 'ट्रेकर्सची पंढरी' ठरतो.

03) सांधन दरी :

३) सांधण व्हॅली :

सांधण व्हॅली येथे विदयार्थी समवेत विभाग प्रमुख डॉ. सी. के. कुदनर ,
प्रा. सुभाष सोनवणे,
प्रा. शरद दुग्जे .प्रा. शिंदे रामदास व मोरे मॅडम

अकोल्यापासून चे अंतर : 60km

सह्याद्रीनवल म्हणजे सांधण दरी......

एका अतिप्राचीन जिओग्राफिक फॉल्टलाईन (भौगोलिक प्रस्तरभंग रेषा) म्हणजे जमिनीला पडलेली एक मोठी भेग यामुळे निर्माण झालेली ही दरी किंवा घळ हा निसर्गाचा अद्भुत असा चमत्कारच आहे. सांदण दरी दोनशे ते चारशे फुट खोल आणि जवळ-जवळ 4 कि.मी लांबवर पसरलेली आहे. पावसळ्यात सांदण दरीला जाणे अशक्य असते. कारण पावसाच पाणी याच दरीतुन खाली कोसळत. त्यामुळे येथे जाण्याचा उत्तम कालावधी म्हणजे उन्हाळा. दरीतील ऊन-सावल्यांचा खेळ बघण्यासारखा असतो. दरीत गेल्यावर दोन पाण्याचे पुल लागतात. पहिला पुल २-४ फुट अन दुसरा पुल ४-६ फुट पाण्यात असतो. हिवाळयात पण जाऊ शकतो पण पाण्याची पातळी तेव्हा थोडी जास्त असु शकते.तिथेपोचण्यासाठी अहमदनगर जिल्ह्यातील भंडारदरा धरणाच्या जलाशयाच्या

काठानेसाम्रद या गावी जावे लागते. पुण्यावरुन पोचण्यासाठी आळेफाटा-संगमनेर-अकोले-राजूर-शेंडी (भंडारदरा)-उडदावणे-साम्रद असा रस्ता आहे.

मुंबईकरांसाठी कल्याण-कसारा घाट-इगतपुरी-घोटी मार्गे शेंडीला पोचता येते. नाशिकहूनहीघोटीमार्गे पोचता येईल. मुखाजवळच उजव्या हाताला पाणवठा आहे. नैसर्गिकपणे डोंगरातून झिरपणारे थंडगार नितळ पाणी. माणसे आणि जनावरांसाठी दगड रचून वेगळी सोय केलेली दिसते. अतिशय अरुंद घळ, कधी आठ-दहा फूट तर कधी अगदीच जेमतेम एक माणूस जाईल एवढी तीन फूट रुंदी आणि दोन्ही बाजूंना अंगावर येणारा दगडी कमीतकमी दोनशे आणि जास्तीत जास्त चारशे फूट उंचीचा पाषाणकडा आहे. त्याच घळीतून खाली उतरत अगदी शेवटच्या मुखाशी जाता येते। अंदाजे घळीची लांबी एक किलोमीटर आहे त्यानंतर समोर जो |

अंदाजे घळीची लांबी एक किलोमीटर आहे। त्यानंतर समोर जो काही विराट कोकणकड्याचा भाग दिसतो त्यासमोर आपले आयुष्यच एकदम क:पदार्थ आहे असे वाटू लागते। एकदम हजार दीडहजार फुटांचा ड्रॉप आणि समोर करुळ घाटाचा कडा आहे सांधण घळीत पावसाळ्यात काही ठिकाणी बरेच पाणी भरते त्यामुळे त्या जागा थोड्या जपूनच दोराच्या आधाराने पार कराव्यात. मुक्कामाची आणि जेवणाची सोय साम्रद गावात होऊ शकते

मुंबई : महाराष्ट्राला लाभलेला निसर्गाचा वरदहस्त म्हणजे 'सह्याद्री'. सुट्टी मिळाली आणि फिरण्याचा विषय निघाला की, पहिल्यांदा डोळ्यासमोर येतो तो म्हणजे 'सह्याद्री'. सह्याद्रीच्या कुशीत लपलेली अनेक ठिकाणे नेहमीच पर्यटकांना भूरळ घालत असतात. याच निसर्गाच्या कुशीत दडलेलं 'सांधण व्हॅली' अर्थात 'सांधण दरी' हे आश्चर्य आजही आपल्यापैकी अनेकांच्या नजेरेपासून दूर आहे. अहमदनगर जिल्ह्यातल्या साम्रद या गावातून पुढे दीड ते दोन किमी नागमोडी वळणे घेत जाणारी ही खोल दरी ट्रेकर्ससह इतर भटक्यांनाही मोहात पाडते.

पावसाळ्याचे चार महिने वगळता वर्षभर पर्यटक इथे गर्दी करतात. सांधण दरीतल्या निमुळत्या वाटेवरून पुढे जात रात्री तिथेच मुक्काम करायचा हाच इथे आलेल्या अनेकांचा प्लॅन असतो. ही चिंचोळी वाट पुढे इतकी निमुळती होत जाते की, कित्येक ठिकाणी सूर्याचा प्रकाश जमिनीपर्यंत पोहचत नाही. समोर आजोबा पर्वत, रतन गड आणि मागे अलंग-मदन-कुलंग गड आणि कळसुबाई शिखर सह्याद्रीच्या विशालतेची साक्ष देत असताना ही सांधण दरी सर करणे आपल्याला वाटते तितके सोपे नाही.

04) रंधा धबधबा

भंडारदऱ्या पासून उत्तरेस 10 की मी. अंतरावर प्रवरा नदी 50 मीटर खोल दरीत झेपवते त्या ठिकाणास रंधा धबधबा असे म्हणतात. येथे घोरपडा देवीचे मंदिर आहे. रंधा धबधबा म्हणजे सकसळत्या तारुण्यांचा आविष्कारच रतनगडाच्या कुशीत जन्म घेतलेली प्रवरा नदी डोंगर रंगातून स्वच्छंद वळणे घेत. 20 की मी च्या प्रवासानतर अचानक 50 मीटर खोल दरीत झेपावतो त्यावेळी त्या ठिकाणी पाव्याचा हा रौद्र मंगल कल्लोळ, पाण्याचा तो शुभ्र धवल स्रोत, तुषारांचे वैभव अन त्या तुषारावर उमटलेले इंद्रधनुष्य, तेथील नीरव शांततेला भेदणारा प्रजाताचा आवाज या सर्वांच्या संगमावुन वेगळेच संगीतमय वातावरण निर्माण होते.

पावसाळ्यात तर रंधा धबधबा आणखीनच रौद्र रूप धारण करतो. पण त्याचवेळी त्या ठिकानी धोकादायक परिस्थिती पण निर्माण झालेली असते. पावसाळ्यात रांधा धधब्याला लागूनच दुसऱ्या बाजूला कतलापुरचा धबधबा पण प्रेक्षणीय असतो. बॉलिवूड मधील अनेक चित्रपट दिग्दर्शक ही रंधा धबधब्याच्या प्रेमात पडले. त्यामुळे ' मैंने प्यार किया ' प्रेम कुर्बण , ' राजू चाचा ' इतर अनेक गाजलेल्या चित्रपटातील थरारक दुश्ये येथे चित्रित झालेली आहेत.

रंधा धबधबा येथे विदयार्थी समवेत प्रा. रामदास शिंदे

05) अमृतेश्वर मंदिर :

अमृतेश्वर मंदिर येथे विदयार्थी समवेत विभाग प्रमुख
डॉ. सी. के. कुदनर , प्रा.शिंदे रामदास, व मोरे मॅडम

निसर्ग भटक्यांसाठी सदैव आकर्षणाचा भाग म्हणजे भंडारदरा डोंगरदऱ्या, जंगल घाटवाटा,गडकोटा, जलाशय अशा विविधतेने भासद आहे नगर जिल्हयातील अकोले तालुक्यातील भंडारदरा धरण परिसर, रंधा धबधबा ही स्थळे आता पर्यटकांच्या चांगल्या परिचयाची आहेत या भागाचे खरे सौंदर्य धरणाच्या पलीकडील भागात दडले आहे. भंडारदरा नाशिकवरू 78 कि. मि व भंडारदरा ने रतनवाडी हे अंतर दिस किलोमीटर आहे. रतनगडाच्या पायथ्याशी प्रवरेच्या किनाऱ्यावर रतनवाडीमध्ये अप्रतिम कोरिव शिल्पकलोचा नमुना असलेले एक अदभूत अमृतेश्वर मंदिर आपल्याला मिळते.

19-11 शतकामधे झांज राजांनी गोदावरी ते भीमा दरम्यानच्या प्रमुख 12 नंदयाच्या जी मंदीरे बांधली त्यातील हे प्रवरेच्या उगमाजवशील अमृतेश्वर मंदिर चालुक्य शैलीतील हे मंदिर म्हणजे अप्रतिम शिल्पकलोचा एक सुंदर नमुना आहे नंदीमंडप गाभारा, सभामंडप आणि शिखर असलेल्या या मंदिराच्या गर्भगृहास पूर्व आणि पश्चिम अशा दोन्ही बाजुने प्रवेशव्दार आहेत. मंदिर वास्तुशैलीतील हे विशेष याच्या भागातील सिध्देश्वर व हरिश्चंद्रगड येथेही पाहण्यास मिळते या आगळ्या शैलीमुळे नंदीमंडपातून गाभारा आणि त्यानंतर सभामंडप असा आपला प्रवास होतो 45 ते 48 फुट उंच चुना विरहित जोडकाम केलेले हे मंदिर पूर्ण दगडी त्याची लांबी ७६ फूट व रुंदी ३६ आहे मंदिराचे एक मुख्य प्रवेशद्वार थेट मंदिराच्या गर्भगृहातच उघडते.

06) टाकेद :

गर्भगृहाच्या दरी किर्तीमुख, शंख, कमळवेडीच्या पायघड्या घातल्या आहेत मंदिराच्या गर्भगृहाला मागच्या बाजूला एक अर्धमंडप आहे. मंदिराच्या रचनेत खाली थर युक्त चौरस तळखडा असून वर नक्षीकामाने सुशोभित असे चौरसाकृती खांब आहे. या खांबांचा वरचा भाग अष्टकोनी असून त्यावर वर्तुळाकृती आहे. अगदी वरती कीचक हस्त आहे.

मंडपाचे छत घुमटाकार असून त्यावर ठराविक अंतर सोडून नर्तक व वादकांच्या तिरप्या प्रतिमा आहे. भूमिज पद्धतीनेच हे मंदिर शिल्पकलेने नटलेले आहे. मंदिराच्या भिंतीवरचे कोरीव काम विविध मूर्ती प्रवेशद्वारावरील मैथुन शिल्पे व देवीदेवतांच्या कोरीव मूर्ती शिवपूजेचा देखावा, नृत्य शिल्पे, नक्षीकाम अत्यंत सुंदर आहे. यातील समुद्र मंथनाचा देखावा तर अवश्य पहावा असाच आहे. मंदिरात प्रकाश येण्यासाठी जागोजागी दगडी जाळ्याची रचना केलेली आहे. मंदिराच्या मागच्या प्रवेश द्वारातून आत जाताच वर छताकडे पाहिले असता तिथे उलटे वीरगळ रचलेले आहे. मंदिराचे शिखर भूमिज प्रकारचे असून शिखरावर चारही बाजूंनी एकएक अशा चार वेळी आहेत, त्यावर पुन्हा शिखराच्या छोट्या प्रतिकृतींची रचना केलेली आहे. मंदिराच्या आवारात एक गधेगाळ असून त्यावरील

शिलालेख पूर्ण पणे झिजल्याने वाचता येत नाही मात्र हा शिलालेख अमृतेश्वर मंदिराला दिलेल्या दानाबद्दलाचा असावा व हे दान मान्य न करणाऱ्यास शापवाणी कोरलेली असावी.

कसे जायचे :

नाशिकवरून इगतपुरी-घोटीमार्गे टाकेदचे अंतर ४८ किमी आहे. प्रथम घोटीपर्यंत जाऊन त्यानंतर सिन्नर रस्त्याने पिंपळगावमार्गे आधारवड गावातून टाकेदकडे जाता येते. घोटीपर्यंत जाण्यापूर्वी वाडीवऱ्हे व गोंदे या दोन गावांच्या मध्येच महामार्गावर लेकबिल फाटा लागतो. या रस्त्याने साकूरमार्गे कवडदरा रस्त्याने टाकेद गावात पोहोचता येते. नाशिकहून भगूरमार्गेही टाकेदला जाता येते. भगूर घोटी रस्त्याने कवडदरापर्यंत जाऊन टाकेद येथे जाता येते.

काय पहायचे :

नाशिकपासून जवळच असलेले टाकेद तीर्थ रामायणातील जटायू कथेमुळे पावन झाले. तिथे जटायूची मोठी मूर्ती आणि एक मंदिर उभारलेले आहे. ज्या ठिकाणी रामचंद्रांनी बाण मारल्यानंतर पाणी निघाले तिथे आता एक कुंड बांधण्यात आले आहे. त्याला सर्वतीर्थ असे म्हणतात. आड-औंढा-पट्टा-बितिंगा या दुर्गम अशा किल्ल्यांनी व्यापलेला हा सारा प्रदेश आहे. टाकेदपासून ४५ ते ४५ किलोमीटर अंतरावर भंडारदरा पर्यटन स्थळ आहे. रतनगड-भंडारदरा या सहलीमध्ये सुद्धा टाकेदला भेट देता येईल. जटायूचा संघर्ष आणि त्याचे प्राणोत्क्रमण जिथे झाले ते जटायू मंदिर दुर्मीळ असे आहे.

जटायू मंदीर, सर्वतीर्थ टाकेद.

भौगोलिक महत्त्व

नाशिक जिल्हा महाराष्ट्राच्या उत्तरभागी १९.33 आणि २०.५३ या उत्तर अक्षांश व ७३.१६ यापूर्व रेखांश भैगोलिक पटटयात वसलेला आहे . जिल्ह्यातील सर्व नद्या सहयाद्री उगम पावून पूर्वे कडून पश्चीमेकडे वाहतात नाशिक जिल्हा हा तापी व गोदावरीच्या खोऱ्यात उत्तर महाराष्ट्र वसलेला आहे.

भंडारदरा या गावाजवळ जलविद्युत केंद्र आहे. भौगोलिक अक्षांश १९° ३१"४ उत्तर : रेखांश ७३° ४' ५" पूर्व, भंडारदरा हे प्रवरा नदीच्या काठी वसलेले एक आदिवासी कोळी महादेव जमानीचे गाव आहे. ते निसर्ग सौंदर्यान नटलेले स्थान असून अनेक धबधबे . डोगरकडे, जलाशय, हिरवी झाडे, शुद्ध आणि थेड इथल्या मूळच्या सौंदर्यात अजूनंच भर टाकतात.

ऋणनिर्देशन

पुणे विद्यापिणूच्या बी.ए भुगोल विषयासाठी असलेल्या अभ्यासानुसार लिहलेला सदर प्रकल्प आहे. भुगोल विभागाच्या गौक्षणिक सहलीसाठी महाविदयालयाने व भुगोल विभागाच्या शिक्षकांनी नासिक हे शहर निवडले असुन आम्ही हि नासिकची शौक्षनिक सहल खुपच हसत खेळत आनंदाने पार पडली.

S.N.J.B संचलित महाविद्यालयातर्फे ठेवण्यात आलेल्या शौक्षणिक सहल नासिक या सहलीसाठी महाविद्यालयाने व प्राचार्य डॉ.जी एच जैनसर उपप्राचार्य डॉ सुरेश पाटील सर व तसेच आमच्या विद्यालयांचे भुगोल विषयाचे प्रमुख डॉ सी. के. कुदनर सर, प्रा पी डी सोनवने सर व प्रा एस. एम. सोनवने सर, प्रा आर. शिंदे सर यांचे खुप-खुप मनापासून आभारी आहोत. त्यांच्यामुळे आमच्या सहलिचे नियोजन खुप चागल्या प्रकारे व सुखदायक झाले.

महाविद्यालयाने सन २०२१-२०२२ हया वर्षी शौक्षणिक सहल नासिक या सहलीसाठी विद्यापिठाने परवानगी दिल्याबद्दल आम्ही महाविदयालयाचे खुप आभारी आहोत. या शौक्षणिक सहलीमुळे आम्हाला वेग-वेगळया ठिकाणी जाण्याचा अनुभव आला .बाहेरील वातावरण सावरण्याचा अनुभव आला, या शौक्षणिक सहलीमुळे आमच्या शिक्षणान व अभ्यासक्रमात भर पडली असून आमच्या शिक्षणाची पातळी उंचावली आहे. या सहलीमुळे पर्यटनाचा कल वाढला आहे. असे लक्षात येते, सहलीसाठी नासिक हे शहर खुप महत्वाचे असुन ते ऐतिहासीक दृष्या खुप महत्त्वाचे आहे.या सहलीचे नियोजन करण्यासाठी आम्हाला शिक्षकांनी, मान्यवरांचे व मित्रांचे सहकार्य लाभले आहे.

हि शैक्षणिक सहल शिक्षकांनी वेळेत पूर्ण केल्याबददल आम्ही शिक्षकांचे खुप ऋणी आहोत.

ही शौक्षणिक सहल आम्हाला प्राध्यापक व विदयार्थासाठी विद्यापिठाच्या शिक्षणाची पातळी या सहलीमुळे उंचावण्याचा प्रयत्न करण्यात आलेला दिसुन येतो. आमची सहल खुप आनंददायी ठरल्यामुळे आम्हाला विद्यार्थ्यांच्या वतीने शिक्षकांचे व महाविद्यालयाचे खुप-खुप आभारी आहोत...

समारोप

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ SNJB संचालित काढण्यात आलेल्या शैक्षणिक सहल ही भंडारदरा, सांधण व्हॅली, कोकण कडा, रंधा फॉल, अमृतेश्वर मंदिर येथे नेण्यात आली असून आम्हाला त्या सहतीचा खूप फायदा झाला. त्याव बरोबर बाहेरील ज्ञानातही भर पडली. नाशिक जिल्हा ऐतिहासिक दृष्ट्या व पर्यावरणाच्या मानाने खूप महत्वाचे असून तेथून खप की नव्या गोष्टी शिकण्यासारख्या होत्या. या सहलीतून आम्हाला खूप की बघायला मिळाले. आम्ही सर्व विद्यार्थी महाविद्यालयचे खूप आभारी आहोत की त्यांनी आमची शैक्षणिक सहल इतक्या सुंदर शहरी नेण्याची परवानगी दिली.

शैक्षणिक सहल 2021-2022 या वर्षी नाशिक जिल्ह्या येथील पर्यारण दृष्ट्या महत्त्वपूर्ण ठिकानी नेली असून तेथे गेल्यावर असे लक्षात येते की पर्यटनाचा कल वाढला आहे. माणूस फक्त आपल्या उदरनिर्वाहासाठी फक्त भ्रमंती करत असतो तो आपल्या ज्ञानात भर पडण्यासाठी भ्रमंती करत असतो. तेथे जाऊन आम्ही प्रत्येक्ष तेथील संकृती, परंपरा, देवस्थान यांचे दर्शन घेतले. असे लक्षात येते की विविध प्रदेशांना भेटी दिल्याने तेथील वालिरितींचे व संस्कृतीचे दर्शन घडते तेथे जाऊन मानसिक समाधान मिळते म्हणूनच प्रवास व पर्यटन मानवाच्या जीवनातील मुलभूत घटक बनला आहे. तेथे जाऊन पर्यटन स्थळातील नैर्सगिक सौंदर्य व तेथील जीवसृष्टी हे पाहून मानवाला नव्या जगात प्रवेश केल्यासारखे वाटते. पर्यटन केल्याने मानव हा ताणतणाव पासून मुक्त होत असतो. पर्यटणामुळे तेथील स्थानिक लोकांशी संबंध येतो. तेथील नैर्सगिक सौंदर्य स्थळे, ऐतिहासिक वस्तू, शिल्पे, स्मारके, धार्मिक स्थळे, आरोग्यदायक हवामान असे अनेक घटक मानवाला आकर्षित करत असत

तेथील ऐतिहासिक गोष्टी स्मारके, शिल्पे, आर्थिक व्यापार हे बघीतले. तेथील राहणीमान संस्कृती परंपरा हे पहिले. तेथील आरोग्यदायी हवामान मानवाला निसर्ग निर्मित ठिकाणी आकर्षित करते. प्रकृतिक रचना सागर, हवामान, जमीन पशुधन, वनस्पती, खनिजे यान सारखे निरनिराळे घटक मध्यप्रदेश मध्ये आढळतात. थोडक्यात त्या शैक्षणिक सहलीला निसर्ग पर्यटन किंवा पर्यावरणीय पर्यटन असेही म्हणता येईल. नाशिक येथील भरपूर शहरांच्या पर्यटनाच मोठा विकास झालेला आहे असे दिसून येते. नैसर्गिक पर्यावरणाने समुद्ध असलेल्या प्रदेशात पर्यटनाचा मोठ्या प्रमाणात विकास झालेला आहे .